

Araştırma Makalesi / Research Paper

Türkmen Halk Edebiyatı Türü “Läle” ile Türk Halk Edebiyatı Türü “Mâni” Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Eda Nur ARSLAN*

Öz

Türklerin farklı tarihî süreçlerden geçerek başka coğrafyalara dağılmalarıyla boylar arasında kültürel olarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkmıştır. Farklılıkların tam olarak ne zaman ortaya çıktığını söylemek zordur. Bu benzerlik ve farklılıklar, her alanda görülebildiği gibi edebiyatta da görülmektedir. Edebiyatın bir kolu olan sözlü edebiyat ürünlerinde her ne kadar şekil yönünden pek farklılaşma olmasa da muhteva yönünden bazı farklılıklar vardır. Bu bağlamda Türk topluluklarının geneline bakıldığında anonim halk edebiyatı türlerinden biri olan mâni türünün farklı isimlerde ve değişik şekillerde hemen hemen hepsinde var olduğu görülmektedir. Türkmenlerin sözlü kültürüne bakıldığında da zengin ve bir o kadar da köklü bir geçmişe sahip oldukları görülür. Türk edebiyatının en eski türlerinden olan ve hâlâ günümüzde gelişimini devam ettiren mâni türünün Türkmen halk edebiyatındaki karşılığı ise “läle”dir. Çalışmada mâni ile läle türü arasındaki benzerlik ve farklılıklar değerlendirilecektir. Nitekim mâni türü geçmişten günümüze varlığını devam ettiren ve sözlü kültürün yapı taşlarından olan bir türdür. Läleyi mâniden ayıran en önemli özellik, genç kızlar tarafından icra edilmesi ve söylenme şeklidir. Bununla birlikte işlenen konular ve şekil yönünden birbirlerine oldukça benzemektedirler. Çalışmanın amacı, Türkmen halk edebiyatı türlerinden läle ile Türk halk edebiyatı türü mâni arasında benzer ve farklı yönleri tespit ederek bütüncül manada Türk edebiyatının zenginliğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkmen halk edebiyatı, läle, mâni, sözlü edebiyat, karşılaştırmalı edebiyat

Geliş Tarihi/Date Applied: 19.02.2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 20.03.2024

Makalenin Künyesi: Arslan, E. N. (2025). Türkmen halk edebiyatı türü läle ile Türk halk edebiyatı türü mâni üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 59, 33-52.

https://doi.org/10.24155/tdk.2025.246

*Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı, edanurarslan16@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7963-2232>

A Comparative Study about Turkmen Folk Literature Genre “Läle” and Turkish Folk Literature Genre “Mâni”

Abstract

As the Turks went through different historical processes and moved to other geographies, cultural similarities and differences emerged among the tribes. It is not known exactly when the differences emerged. These similarities and differences can be seen in every field, as well as in literature. There is not much differentiation in oral literary products, which is a branch of literature, in terms of form, but there are some differences in terms of content. In this context, when we look at Turkish communities in general, it is seen that the “mâni” genre, one of the anonymous folk literature genres, exists in almost all of them, under different names and in different forms. The oral culture of Turkmens has a rich and deep-rooted history. The equivalent of the mâni genre, which is one of the oldest genres of Turkish literature and still continues its development today, in Turkmen folk literature is “läle”. In the study, the similarities and differences between mâni and läle types is evaluated. As a matter of fact, the mâni genre is a genre that has continued its existence from past to present and it is one of the building blocks of oral culture. The most important feature that distinguishes läle from mâni is the way it is performed and sung by young girls. However, they are quite similar to each other in terms of subjects and shapes. The aim of the study is to reveal the richness of Turkish literature by identifying similar and different events between läle, one of the genres of Turkmen folk literature, and mâni, a genre of Turkish folk literature.

Keywords: Turkmen folk literature, läle, mâni, oral literature, comparative literature

Mâni, Türk Dil Kurumunun *Güncel Türkçe Sözlük*’ünde “Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan, daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiiri.” olarak tanımlanmaktadır. Mâni kelimesinin kökeni ise kesin olarak bilinmemektedir. Arapça “ma‘nâ”nın, Farsçadaki şekli olan “ma‘nî”den geldiği (Köprülü, 1980, s. 273; Boratav, 1969, s. 185) söylenmektedir. Mâninin Kırım Tatarlarında “mane”, Denizli’de “mâna”, Azerbaycan’da “mahni” gibi başka okunuşlarına da rastlanabilmektedir. Azerbaycan dilinin etki alanı olan Doğu Anadolu bölgesinde mâni kelimesinin yanında “bayatı” sözü de kullanılmaktadır. Urfa’da kadınların söyledikleri mânilere “me’âni”, erkeklerin söylediklerine “hoyrat” denilmektedir. Diyarbakır’da ise “hoyrat” kelimesi çoğu zaman, uyağı meydana getiren sözlerin çift anlamı üzerinde oynayan “cinaslı mâni” özelliğindeki dörtlükler için kullanılır (Boratav, 1969, s. 185). Bazı mânilerin “yar, aman, aman ey (amâni)” gibi ünlemlerle başladığı ve “a” ünlüsünün zamanla düşerek mâni kelimesinin ortaya çıktığı (Pakalın, 1946, s. 406), ayrıca Türkmâni’nin kısaltmış biçimi olduğu şeklinde farklı görüşler

de vardır (Albayrak, 2003, s. 571).

Başlangıçtan günümüze kadar muhteva açısından bakıldığında mânî ile manalı söz arasında bir ilişki olduğu görülür. Kelimenin günümüz anlamıyla ne zaman kullanılmaya başlandığı ise belli değildir. Mâninin *Kutadgu Bilig*'de (I, 329 [3233. beyit]) geçtiğini söyleyen bazı araştırmacılar varsa da buradaki mânî kelimesinin bir nazım şeklini ifade etmediği ve “anlam” karşılığı kullanıldığı muhakkaktır. Bunların yanında mâninin “mana” kelimesinden geldiğini savunan genel bir kabul vardır (Albayrak, 2003, s. 571-572). Türk halkları arasında da farklı isimlendirmelerin olduğunu göz önünde bulundurursak her topluluğun yaşadığı sosyal ve toplumsal hadiselerle birlikte kelimelerin şekillendiği de açıktır.

Mânî, anonim halk edebiyatının en küçük nazım biçimidir. Kafiye düzeni “aaxa” biçiminde olan mânî, genellikle yedi heceli dizelerden ve tek dörtlükten oluşmaktadır. Dört dizeli mânilerde üçüncü dize serbest, diğer dizeleri de kendi aralarında kafiyelidir. Mâninin ilk iki dizesi bir bakıma şekli tamamlamak için söylenmiş, asıl düşünceye pek katkıda bulunmayan doldurma sözlerdir. Üçüncü dize ana düşünceye bir hazırlıkken asıl duygu ve düşünce dördüncü dizede söylenir (Karataş, 2001, s. 274). Fakat Seyfî Karabaş; mânilerin yedi heceli oluşu, mânilerin uyakları ve mânilerdeki doldurma dizelerle ilgili olarak birçok konuda karşıt görüş belirtmiştir (Karabaş, 1981, s. 55). Mehmet Ali Yolcu da doldurma dizelerin tartışmalı olduğunu belirtmiş ve kendi yaptığı tanımında buna yer vermemiştir (Yolcu, 2011, s. 43).

Şekil bakımından ise Doğan Kaya, mânileri dörde ayırmıştır. Bunlar; *düz mânî*, *cinash/kesik mânî*, *yedekli mânî* ve *çift ölçülü mânilerdir*. Hazırlanış ve uygulanışlarına göre de *niyet*, *katar*, *karşılıklı*, *iş yaparken söylenen*, *saya (gezme)*, *bayraktar* ve *sorulu-cevaplı mâniler* olarak yedi başlıkta incelemiştir (2014, s. 519-526). Ayrıca mâninin söylenme şekline göre *ezgili* ve *ezgisiz* olarak ikiye ayrılmaktadır. Ezgili söylenen mânilerde icra eden kişi tarafından ölçünün ve uyağın yakalanmasında ritimsel sesler büyük öneme sahiptir. Bazı durumlarda bu ritimsel sesler mânilerde hece fazlalığına sebep olabilir. Mânî metinlerinin üçüncü dizelerinde herhangi bir sözcüğe -ler/lar çoğul eki getirilerek hece sayısının 8'e çıkarılması, özellikle Balıkesir ve çevre yörelerde sıklıkla görülmektedir. Yine bazı bölgelerde bu ezgiye bakır, darbuka, tef, çanak ve tepsi gibi aletler de eşlik etmektedir (Yolcu, 2011, s. 168-268). Ortak geçmiş ve kültürün izlerini içinde barındıran mânî söyleme geleneği, neredeyse bütün Türk halkları arasında geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Özellikle de bu geleneği devam ettiren Türkmen halk edebiyatında sözlü kültürün önemli bir yeri vardır. Yazılı edebiyatın geç başlamasından dolayıdır ki

Türkmen edebiyatı içinde sözlü edebiyat daima canlı kalmıştır.

Sözlü kültürün bir parçası olan mâni türünün Türkmen halk edebiyatındaki karşılığı olan läle ise genel olarak yedi heceli dörtlüklerden oluşmaktadır. Her dörtlüğün sonunda “hay le le, hay, le le le” şeklinde yedi heceli bir ses tekrarlanır. Özel bir ezgi ile söylenen läleyi Ali Abbas Çınar, seslerin çıkartılmasına göre *gırtlak lälesi*, *dudak lälesi* ve *enek (çene) lälesi* olarak üç ayrı grupta ele alırken (1996, s. 357) Otdıyev ve Atdayeva ise bunlara ek olarak *hummil (bazı yerlerde egin) lälesini* de dâhil ederek dört grupta ele almışlardır (2010, s. 37). *Hummil lälesini* buraya dâhil etmeyenler çoğunluktadır.

Gırtlak lälesi ya da *damak lälesinde* parmaklar boğaza yavaş yavaş vurulur ve çıkan sese ezgili bir titreme eşlik eder. *Dudak lälesinde* başparmak ile alt dudağa dokunularak sesin titremesi sağlanır. *Enek (çene) lälesinde* ise başparmağı çenenin altına dayayıp diğer parmakları dudakların üstünden sağa sola hareket ettirmek suretiyle yapılır. Otdıyev ve Atdayeva'nın dördüncü olarak sınıflandırdığı *hummil (bazı yerlerde egin!) lälesinde* de bütün vücut, özellikle de omuz ve ayaklar hareket hâlinindedir (Otdıyev ve Atdayeva, 2010, s. 37-38). Läleyi özellikle gelinlik çağına gelmiş kızlar arzularını, ümitlerini ve sevdalarını dile getirmek için söylerler.

Läle kelimesinin farklı anlamları da vardır. Hoca Ahmet Yesevi'nin *Dîvân-ı Hikmet* isimli eserinde “Lälâ aydıp ışk dükânın gursammıkam” dizesindeki “lälâ” kelimesi, “La ilahe”nin kısaltması olup bir sufi terimidir ve içindeki “â” seslerinin her ikisi de uzundur (*Türkmenistanın Magtımguılı Adındaki Yaşlar Guramasının Merkezi Geñesi*, 2019). Dr. Hayati Bice'nin 2005 yılında TDV yayınlarından çıkan *Hoca Ahmed Yesevi-Divân-ı Hikmet* isimli eserinde de bu kelime “Lâ-Lâ” olarak zikredilmiştir. Buradaki her iki “â” sesinin de uzun olduğu görülmektedir. Tasavvufta lälâ sufiler tarafından söylenirken bir folklor terimi olan läle, genç gelinler/kızlar tarafından söylenir. Ayrıca “läle” terimi, terbiyeli çocuk yetiştirme ile bağlantılı olarak da kullanılmıştır. Bu nedenle bu terimle ilişkilendirilen çok sayıda kelime vardır. Örneğin eskiden Farsçada lälâ (la-la), şehzadelerin ya da cemiyetin ileri gelen kişilerinin çocuklarını yetiştiren, onlara okuma yazma öğreten öğretmenler anlamına geliyordu. Tacik dilinde ise “Lo-lo” kelimesi, “asilzadelerin erkek çocuklarını eğiten kişi” anlamına gelmektedir. Läle ve lälâ-i (La-la-i) zamanla birden fazla anlamını yitirmişse de “çocuk yetiştiren/eğiten kişi” anlamını hâlâ korumaktadır. Böylece tasavvuf öğretisi ve geleneklerinin toplum bilincine yerleşmesiyle birlikte zikirde bilinen “hüvdiyy²” (hüvdi) terimi lälenin yerini almış ve küçük bir çocuğu sakin-

¹ egin: Omuz.

² hüvdi: Ninni.

leştirmek için gelin/kızların kısık sesle söylediği şarkılar/ninniler anlamına gelmeye başlamıştır (*Türkmenistanın Magtimgulı Adındaki Yaşlar Gurasınıın Merkezi Geñesi*, 2019). Azerbaycan sahasında ise “layla/laylay” (ninni) olarak kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde edebî dilde ninni olarak kullanılmakla birlikte özellikle Kars, Erzurum ve civarı ağızlarda laylay/nanay şeklinde kullanımına rastlanmaktadır (Kaya, 2014, s. 492-620).

Türkmen halk edebiyatında şekil yönünden läleye benzer olan “küşt-depdı” ismiyle başka bir tür de mevcut olmakla beraber bu türü bazı araştırmacılar halk dansı olarak da ele almaktadır. Läle türü ile arasındaki fark ise bu türü erkek ve kızların birlikte söylemesi ve küşt-depdı söylenirken aynı zamanda dans edilmesidir. Ayrıca läleye göre daha coşkulu bir üslubu vardır. Läle gibi genellikle ilkbaharda, nevrüzde ve düğünlerde icra edilir (Agayev, 2019, s. 66). Bu yönleriyle bakıldığında mâniler için de benzer şeyler söylemek mümkündür. Fakat başlangıçta bu iki tür aynı gibi görünse de onları birbirinden ayıran farklılıklar da mevcuttur. Bu benzer ve farklılıklar aşağıda yapısal özellikleri ve muhteva bakımından olmak üzere iki ayrı başlıkta değerlendirilmiştir.

Yapısal Özellikleri Bakımından

Läle, dörtlükler şeklinde söylenebileceği gibi üç ya da daha fazla -çok uzun olmamakla birlikte- dizeden meydana gelen ve anlam bütünlüğü barındıran parçalar hâlinde (bentler) meydana gelebilir. Bu durum, Türk halk edebiyatındaki mâni türünün yedekli mâni alt başlığında da görülür. Buna göre 7’den 14 dizeye kadar olan mânilere de rastlanabilir. Dörtlük şeklinde olan läle ve mâniye örnek olarak;

Läle

*Ağaç başı burular,
Düybünde suv durular,
Kim ilinden ayrılsa,
Şonuñ boynu burular.*

*Ağaç başında hora,
Bilmedim, düşdüm tora
Ağaç başında halay,
Bilmedim, düştüm ağa*

Türkiye Türkçesi

*Ağaç başı bükülür
Dibinde su durulur
Kim ilinden ayrılsa,
Onun boynu bükülür.*

*Atam-enem biçäre
Satdı meni yat yere...
Anam-babam biçäre,
Sattılar beni yaban ele (Agayev,
2019, s. 66).*

Mâni

*A benim bahtı yârim
Gönlümün tahtı yârim
Yüzünde göz izi var
Sana kim bahtı yârim.*

*Bahçelerde saz olur
Gül açılır yaz olur
Ben yârime gül demem
Gülün ömrü az olur (Karataş, 2001: 275).*

Bentler şeklinde olan lâlelere ve mânilere örnek olarak;

Läle

*Läle, läle, läle can-a,
Aydıñ, gızlar, läle can-a*

(Otdıyev & Atdayeva, 2010: 37).

Sık rastlanmasa da lâlelerin altı dizeli olanları da vardır;

Türkmen Türkçesi

*Kölden çıkan baş atlı,
Bäşicigem gır atlı,*

Türkiye Türkçesi

*Gölden çıkan beş atlı,
Beşçiği de kır atlı,
Govşut han dek sıratlı*

Mâni

*Yârin gözleri ela
Baktıkça yandım ben
Saçları gönlüme bela
Dolandıkça dolandım ben
Nazı candan can ala*

³Türkiye Türkçesi

*Läle, läle, läle can hey,
Söyleyin kızlar, läle can-a.*

*Öz doganımı tanadım,
Kiçicik gövher atlı,
Göroğlu dek gayratlı,*

*Kardeşimi tanıdım,
Küçücük gevher atlı,
Köroğlu gibi gayretli,
Govşut Han gibi yakışıklı.*

*Ya da;
Ağlarım çağlar gibi
Derdim dağlar gibi
Ciğerden yaralıyım
Gülerim dersiz gibi
Her gelen bir gül ister
Sahipsiz bağlar gibi (Yazıcı,
2019, s. 24-59).*

³ Kaynakça belirtilmeyen Türkiye Türkçesi aktarımları tarafımızca yapılmıştır.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi iki, beş ve altı dizeli hem lüle hem de mâni örneklerine rastlamak mümkündür. Bunun yanında dikkati çeken diğer özellik ise dize başı kafiyelere rastlanmasıdır. Dize başı kafiyeler tek sestten oluşabileceği gibi birden fazla sestten de oluşabilir. Genelde birinci ve üçüncü ya da ikinci ve üçüncü dizelerde dize başı kafiyeye görülür. Bu özellik, hem mânilerde hem de lülede vardır. İkinci ve üçüncü dizelerin dize başı kafiyesine örnek olarak;

Lüle

Hocam şükür hanımız,
Yuva-yelmik nanımız,
Yuva-yelmik gurasa,
Neneñ geçer halımız.

Türkiye Türkçesi

Hocam şükür hanımız,
Yuva⁴-yelmik⁵ ekmeğimiz,
Yuva- yelmik kurursa,
Nasıl olur hâlimiz.

Gayrada maya bozlar;
Maya köşegin gözlär,
Meniñ coram şol kızlar,
Serpilip meni gözlär...
Ya da;

Arkada deve bozlar,
Deve yavrusunu arar;
Benim arkadaşım o kızlar,
Serpilerek beni arar...

Öymüz gara düzdedir,
Yarıñ gözi bizdedir,
Yar bir yağlık yitirdi,
Soramasın- bizdedir...

Türkiye Türkçesi

Evimiz kara düzlüktedir,
Yârin gözü bizdedir.
Yâr bir eşarp yitirdi,
Sormasın bizdedir... (Ağayev,
2019. s. 70-76)

Mâni

Gidiyorum harmana
Darıldın mı yâr bana
Darıldıysan barışalım
Kumru gibi konuşalım
Ya da;

Karanfilin moruna,
Varmam elin oğluna,
Varırsam el oğluna
Alır beni goynuna (Yazıcı, 2019, s. 60-62).

Birinci ve üçüncü dize başlarındaki kafiyelere örnek olarak;

⁴ yuva: Yaprak soğanı, Frenk soğanı, yabancı soğan (Lat.: *Allium schoenoprasum*).

⁵ yelmik: Yemlik (Lat.: *Epilasia*). Papatyagillerden bir bitki.

Läle

*Adam adam dälmidir?!
Hurma badam dälmidir?!
Akılsız nadan baylar!
Çopan adam dälmidir?!
Ya da;*

***Men** ölsem, adım yiter,
Üstüme gök ot biter,
Meni gören deñ-duşlar
Yanımdan aglap öter.*

Mâni

*Ak yaşmağımı yel aldı
Bir yar sevdim el aldı
Aldıysa eller aldı
Köyümü laf aldı*

Türkiye Türkçesi

*Adam adam değil midir?
Hurma badem değil midir?
Akılsız cahil zenginler!
Çoban insan değil midir?*

Türkiye Türkçesi

*Ben ölürsem, adım yiter,
Üstümde yeşil ot biter,
Beni gören yaşutlarım,
Yanımdan ağlayıp geçer (Aga-
yev, 2019. s. 73-76)*

Ya da;

***On bir** aydır gelmez size,
Gayet gücendiniz bize,
On birinci ayın on birinde,
Ramazan getirdim size (Yazıcı,
2019, s. 58-61)*

Läle, Türk halk edebiyatındaki mâniler gibi genellikle 7'li hece ölçüsü ile söylenir. Bu durum kesin kural olmayıp bazı mâni ya da lälelerde dizelerin 7'den artık olduğu da görülebilir. 7 heceli lälelerde ve mânide sıkça görülen duraklar 3+4 şeklindeyken 5+2 şeklinde de görülebilir. Ayrıca lâlenin uyak düzeni, mânide olduğu gibi genelde "aaxa" şeklindedir.

Läle

Ay do+gar/ ay+a gar+şı, (3+4) ___ a
Suv a+kar/ ça+ya gar+şı, (3+4) ___ a
Ga+rı+ba/ gız ber+mez+ler, (3+4) ___ x
Çı+kar+lar/ ba+ya gar+şı. (3+4) ___ a
(Otdiyev & Atdayeva, 2010: 39).

Türkiye Türkçesi

*Ay doğar aydınlığa karşı,
Su akar çaya karşı,
Garibe kız vermezler,
Çıkarlar zengine karşı.*

Ya da;

Ga+ra mañ+lay+dır/ ba+şım, (5+2) __ a

On üç, on dört+dür/ ya+şım, (5+2) __ a

Alt+mış yaş+la/ ber+di+ler, (4+3) __ x

Kak+la+dı+lar bu/ lä+şım. (5+2) __ a

Türkiye Türkçesi

Kara alınlı başım,

On üç, on dördtür yaşım,

Altmış yaşındakine verdiler;

Lime lime ettiler bu cesedimi.

Mâni

De+re+ler/ kum+lu taş+lı (3+4) _____ a

Ör+dek+ler/ ye+şil baş+lı (3+4) _____ a

Be+nim yâ+ri/ so+rar+san (4+3) _____ x

A+na+dan/ ça+tık kaş+lı (3+4) _____ a

Ya da;

O+cak ba+şın+da/ min+der (5+2) _____ a

Yü+zü+nü be+ri/ dön+der (5+2) _____ a

Dön+der+mez+sen/ dön+der+me (4+3) _____ x

Ay+da bir mek+tup/ gön+der (5+2) _____ a (Dinçel, 2003: 166).

Lâlede çoğunlukla zengin ve tunç uyak görülürken mânilerde yarım, tam, zengin, tunç ve cinashlı olarak uyak çeşitlerinin hemen hemen hepsine rastlanır.

Zengin Uyaklı Lâle

Uzun uzun hay^{atlar}, _____ a

Dogan dolagin ^{gatlar}, _____ a

Dogan atdan düşyänçä, _____ x

Meniñ yüregim ç^{atlar} _____ a

Türkiye Türkçesi

Uzun uzun duvarlar;

Abim dolagin⁶ bağlar;

Abim attan inene dek,

Benim yüregim çatlar

(Agayev, 2019, s. 73)

Zengin Uyaklı Mâni

Süpürgenin telleri _____ a

Süpürüyor yerleri _____ a

Kaynananın dilleri _____ a

Öldürür gelinleri _____ a (Yazıcı, 2019, s. 321)

⁶ dolagin: Soğukta ayağa sarılan kumaş.

Tunc Uyaklı Läle

Gayrada bir dalan bar, _____ a
 İçinde can alan bar, _____ a
 Güymemâñ söver yarı _____ x
 Gözi yolda galan bar, _____ a

Türkiye Türkçesi

Geride bir veranda var,
 İçinde can alan var,
 Oyalamayın seven yâri
 Gözü yolda kalan var.

Tunc Uyaklı Mâni

Mercimekten aşım var, _____ a
 Ne gülmedik başım var, _____ a
 Karlı dağların ardından, _____ x
 Can veren gardaşım var _____ a (Yazıcı, 2019, s. 368).

Muhtevaları Bakımından

Buraya kadar Türk halk edebiyatındaki mâni ile Türkmen halk edebiyatındaki karşılığı olan läle hakkında verdiğimiz bilgilerde ortak/benzer yönlerin daha fazla, farklılığın ise daha az olduğu tespit edilmiştir. Bunun bir sebebi, Türkmenlerle Türkiye Türklerinin Oğuz boyuna mensup olması, bir diğer sebebi ise türler arasında şekil yönünden pek farklılık görülmemesidir. Temel farklılıklar, kendini muhtevada ortaya koymaktadır. Mâni türü ile lälede işlenen konular, ait olunan toplumun gelenek ve göreneğini yansıtmaları açısından birçok ipucu vermektedir. Her iki toplumun da aynı kökten gelen bir ağacın farklı dalları olduklarını düşünürsek benzerliğin çok, farklılığın ise az olması pek doğaldır.

İki tür arasındaki temel fark diyebileceğimiz özelliklerden biri şudur ki; mâniyi, kadın ve erkek fark etmeksizin herkes icra edebilirken läle genellikle gelin/kızlar tarafından icra edilir. Bu folklor türünü, gelinler birlikte veya tek başlarına söyleyebilirler. Diğer bir farklılık ise icra edilme şekilleridir. Girişte de bahsettiğimiz gibi lälenin her bendinin sonunda "hay le le, hay, le le le" şeklinde tekrarlanan ses gırtlığa, dudağa veya çeneye parmaklarla vurulmak suretiyle çıkarılır ve läle buna göre de sınıflandırılır. Mânilerde de ezgili ve ezgisiz olarak ayrıldığı gibi daha çok şekillerine ve muhtevalarına göre sınıflandırılmıştır. Tema yönünden ise iki tür de oldukça zengindir. İnsanoğlunun yaşamındaki hemen hemen her şey mâni ve lälenin konusu olabilir. Dolayısıyla läle türünde Türkmen halkının yaşadığı siyasi ve ekonomik durumun yanı sıra gelin ve damatların hayatlarıyla bağlantılı olarak toplumsal konuların ağır bastığı görülmektedir. Bu yüzden ki bu türün içeriği ve düşüncesi lälenin ortaya çıktığı dönemin hayat meselelerinden ayrı düşünülemez. Läle, gelin ve damadın aile içindeki yerini ve statüsünü gösterir. Bu folklor türünde gelin ve damatların hayatı, çeşitli tarihî olaylar, emek, aşk ve ahlaki saflık övülür. Läle söylemek gelinlerin acılarını dindirmenin ve hayallerini ortaya çıkarmanın rahatlatıcı

bir yoludur:

Türkmen Türkçesi

Gızlar daga çıkaliñ,
Gülüp-oynap bökelin.
Derdi egismek için,
Geliñ, läle kakalın!

Türkiye Türkçesi

Kızlar dağa çıkalım,
Gülüp oynayıp hoplayalım.
Derdi azaltmak için,
Gelin läle söyleyelim!

İki türde de dil tekdüze değildir. Mâniler, müstakil dörtlüklerden meydana geldiği için söylenmek istenen şey kısa ve öz olarak ifade edilir. Detaylara, uzun anlatımlara ve fazlaca tasvirlerle yer verilmez. Bu yüzden mâni dizelerinde yoğun bir anlatım söz konusudur (Şimşek, 2015, s. 77). Lâlede de yoğun bir anlatım yanında müzikal yön de mâniye göre daha baskındır ve coşkulu bir anlatım vardır. Lâlenin başparmakla boğaza vurularak söylenmesi ve bazı kısımların ise omuz, bacak ve ayakların lâlenin ahengine göre hareket ettirilmesiyle gelin ve damatların jestlerinde (omuz, bacak, el hareketinin birleşimi) bir tür ulusal dans oluştuğu görülür.

Eski zamanlarda ekonomik durumu anlatan ayrı ayrı lâle ve mâniler türetilirdi. Fakat sanayileşmeyle birlikte değişen yaşam koşulları nedeniyle türlerin konuları da değişmiştir. Örnekteki lâle ve mâniden anlayacağımız üzere her iki toplum için tarım ve hayvancılık yaşamda önemli bir yer tutmaktaydı. Ayrıca tarım terimlerinde (“orak”, “sarı kavun” gibi) ortaklıkların olduğu da dikkatlerden kaçmamalıdır:

Lâle:

Çıkdım dağın pessine,
Dogan gördüm dessine.
Dogan orak oryança,
Saya boldum üstüne.
Ya da;
Gayra-gayra bakar men,
Sarı gavun eker men.

Türkiye Türkçesi

Çıktım dağın yamacına,
Kardeşimi gördüm hemen.
Kardeşim orak biçerken,
Gölge oldum üstüne.
Geriye doğru bakarım,
Sarı kavun ekerim.

Mâni:

Evlerinin önü yonca,
Orak vurdum yence yence.
Mevlam ölüm verme gence,
Ne zorların zoruymuş.

Ya da;
Sarı kavun dilimi,
Yitirmişim gülümü,
Çıkaydım dağ başına,
Bulaydım bülbülümü.

Yine iki kültürde de kadınların el sanatları ile uğraştığı görülür. Eskiden bu yana dayanıklılığı, güzelliği ve taşıdığı mana yüklü birbirinden farklı motifleriyle öne çıkan halı ve kilimler dokunmaktadır:

Läle:

Gayra-gayra bakar men,
Dokma-darak kakar men.

Ya da;
Inçe egrip yüplügi,
Yarımıñ köynekligi.

Türkiye Türkçesi

Geriye doğru bakarım
Kirkitle⁷ vururum ben.

İnce egrip ipliği,
Yârimin gömlekligi.

Mâni:

Vur kirkiti inlesin
Âşık olan dinlesin
Halının direğine
Koy başın serinlesin
Ya da;

Halının ardı doldu
Yüreğim gamla doldu
Ne tükenmez halıymış
Gelinler verem oldu (YAZICI, 2019, s. 79).

Bunun gibi daha nice örneklerde hemen hemen her satır, ipek eğirmeyi ve ipek dokumayı anlatır. Lälede dikkati çeken başka konu da kızlar için ağabeyinin eşi olan "yenge"nin önemidir. Lälede yengeler "iyi biri, dost ve yardım eden" olarak sıfatlandırılır. Türkmen toplumunda kızlar anne ve babalarıyla çoğu şeyi konuşmaktan çekindikleri için yengelerini olabildiğince yakın görmüş ve sırlarını onlarla paylaşmışlardır. Kız, yengesinden yardım ister; yenge de görüncesine elinden geldiğince yardım eder. Bir kızın kendisini heyecanlandıran şeyleri yengesine danışması doğaldır. Çünkü o kızın durumunu yengesi de bir kez yaşamıştır. Kız yengesine şöyle seslenmektedir:

Yapa-yapa yaz yağşı,
Yağar boldı, yeñne can.
Yapıncasız yaş oğlan,
Buyar boldı, yeñne can.

Yengesi de buna karşılık görüncesine şöyle cevap verir:

Türkiye Türkçesi

Şakır şakır bahar yağmuru,
Yağar oldu, yengeciğim.
Örtüsüz genç oğlan,
Üşür oldu, yengeciğim

Türkiye Türkçesi

Yapa-yapa yaz yağşı,
Yagsa yagsın, baldızım.
Yapıncasız yaş oğlan,
Öye girsin, baldızım.

Şakır şakır bahar yağmuru,
Yağarsa yağsın, görümcem.
Örtüsüz genç oğlan,
Eve girsin, görümcem⁸.

⁷ kirkit: Dokumacılıkta atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılan, demirden veya ağaçtan yapılmış dişli araç.

⁸ Türkmen Türkçesinde "baldız" sıfatı, Türkiye Türkçesinde "görümce" sıfatını karşılıkmaktadır (Bkz. Tekin ve ark.)

Fakat lüledeki aksine mânide “yenge” sıfatının genellikle olumsuz olduğu görülür. Genç kıza göre yenge, “görümcesine yardım etmeyen, işlerine engel olan ve hatta sevgiliden ayıran” gibi özelliklerle anlatılır:

*Sarı taksi boyandı
Geldi kapıma dayandı
Tam kaçacaktım ama
Çopur yengem uyandı.
Ya da;*

*Yengem çıkmış mahleye,
Tophuyor kaşıkları,
Nasıl ayırdın yenge,
Biz gibi âşıkları (Özarslan,
2017, s. 115-129).*

Neredeyse tüm lüleler ve mâniler aşka adanmıştır denilse yanlış olmaz. Aşk, sevda denilen duygu varoluştan bu yana insanoğlunun ortak duygularından olmuştur. Türk edebiyatında ve Türkmen edebiyatında hatta tüm dünya edebiyatlarında da farklı dönemlerde, farklı üsluplarda, farklı şekil ve biçimlerde anlam kazanmıştır. Aşk, sevda duygusu yazın alanının her türünde kendine dinleyici ve okuyucu kitlesi oluşturmayı başarmış bir tema hâline gelmiştir. Böylesine kıymetli bir duyguyu dile getirmek her zaman kolay değildir. İnsanın beslediği duygu ne kadar kuvvetliyse kelimelerin kalbin etkisinden kurtulup dudaklardan dökülmesi de o kadar zordur. Böylesine güçlü bir duygu, mâni ve lülelerde de sıklıkla işlenmiştir. Özellikle kızlar narin duygularını derin anlam taşıyan kelimelerini lüle ve mâni ile dile getirmişlerdir. Aşkta vefa ve bağlılık övülür. Dünya yıkılsa yine de sevdasından vazgeçmez. Sevgiliden ayrılık ve sevgiliye hasretlik ise ölüme eş değerdir:

Lüle:

*Göğüñ yüzi gök çüyşe,
Dograp düzseler şişe.
Şonda-da dönmen senden,
Etme yarım endişe*

Türkiye Türkçesi

*Gökyüzü mavi bir cam,
Doğrayıp dizeseler şişe.
O durumda da vazgeçmem senden,
Etme yârim endişe.*

Ya da;

*Kim halanna barmasa,
Gül ömri, yaşı yanar.*

Türkiye Türkçesi

*Kim sevdiğine varamazsa
Gül ömrü, gençliği yanar.*

Mâni:

*Yüküm katran olsa,
Suya batıran olsa,
Gurbetteki yârimi,
Bana getiren olsa.*

Ya da;
*Has bahçenin yakıştığı gül iken,
 Yaktı beni deli gönül dil iken,
 Ben derdime yanar idim,
 Derdime yanacak yârdan ayrıl-
 dım* (Yazıcı, 2019, s. 100-105).

Ya da;
*Uyumuşum kalmışım
 Şu ayvanın dibinde
 Ölüm var ayrılık yok
 Yâr da benim kalbimde*
 (Özarslan, 2017, s. 126)

Tarihin her döneminde bütün Türk halklarında kadın toplumda değerli bir varlık olmuştur. Fakat toplumun sahip olduğu ataerkil yaklaşım ve kalıplaşmış bazı inanç unsurlarının kadınlar üzerinde etkisini fazlaca hissettirmesi ve olumsuz yaklaşımların ortaya çıkmasına sebep olması da bir gerçektir. İki türde de kadınların özgür bir yaşamı olmadığı, kendi kararlarını kendilerinin veremediği, sevdikleriyle evlenememeleri ve hatta yaşça büyük kişilere bir eşya gibi satılmaları gibi hususların yakarıp feryat edercesine dile getirildiğine rastlamak mümkündür. Aşağıda örneğine rastladığımız lâlenin satırlarında gelinlerin/kızların hür bir yaşam ve aşka dair dilekleri, umutları ve hayallerini görmekteyiz:

*Gara mañlaydır başım,
 On üç, on dördtür yaşım,
 Altmış yaşla berdiler,
 Kakladılar bu laşım-*
 Ya da;

Türkiye Türkçesi

*Kara alınlı başım,
 On üç, on dördtür yaşım,
 Altmış yaşındakine verdiler,
 Lime lime ettiler bu cesedimi.*

*Nâderin-â, nâderin,
 Hossardan dat ederin,
 Mal yalı satılacak dâl,
 Öz halanıma giderin* (Otdıyev
 & Atdayeva, 2010, s. 39-40).

Türkiye Türkçesi

*Neleyim-a neleyim,
 Bekçiye şikâyet ederim,
 Mal gibi satılmaktansa,
 Kendi sevdiceğime giderim.*

Bu genç kadınların ve kızların kaderi, çoğu zaman trajediyle sonuçlanmıştır. Ancak özgür yaşama arzuları, özgür aşk hayalleri ve mutlu bir aile hayatı kurma istekleri daima dillerde lâle ile dolaşmıştır. Bu konu, mânide daha az görülmele birlikte daha çok sevdiğine varamama motifi olarak karşımıza çıkar:

*Kara kara kazanlar,
 Kara yazı yazanlar,
 Cennet yüzü görmesin,
 Aramızı bozanlar.*

Ya da;
*İlana bak ilana,
 İlan gaçdı ormana
 Anam vercek,
 Tanımadım oğlana*

Ya da;

Kar yağıyor kar yağıyor,

Aba mı giyeceğim,

Sakallıya varıp da,

Baba mı diyeceğim? (Yazıcı, 2019, s. 88-165)

20. yüzyılda Türkmen toplumunun yaşadığı siyasi hadise⁹ neticesinde her alanda olduğu gibi edebiyatın konusunda da değişmeler olmuş, Türkmen edebiyatına yeni konular girmiştir. Bu yüzyılda aşk, ölüm, evlilik, tabiat gibi konuların yanında Türkmen edebiyatı daha çok ihtilal ve parti etrafında şekillenmiştir. Özellikle Rus lider Lenin'in övülmesi, eski-yeni hayat karşılaştırmalarının yapılması, yeni düzenle birlikte eğitimin arttığı ve kadınların daha özgür bir hayatı olduğu gibi olumlu yaklaşımlarla ürünler verilmiştir. Mânide bu konuya rastlanılmaması ise doğaldır.

Yap başında ak derek,

Onı pudamak gerek,

Yaşasın ayal-gızlar!

Durman okamak gerek

Ya da;

Azat zâhmet at boldi.

Geçmişimiz yat boldi,

Öñki isleg-arzuvımız

Indi hakikat boldi

(Otdiyev & Atdayeva, 2010, s. 40).

Ya da;

Lenin bize yol berdi,

Nan yerine bal berdi,

Köp çagası bar enä

Yüzlöp-müñläp pul berdi.

Türkiye Türkçesi

Kanal başında ak kavak,

Onu budamak gerek,

Yaşasın kadın-kızlar!

Durmadan okumak gerek.

Türkiye Türkçesi

Özgürlük emeğin adı oldu,

Geçmişimiz yabancı oldu,

Eskiden beri istediklerimiz

Şimdi gerçek oldu.

Türkiye Türkçesi

Lenin bize yol verdi,

Ekmek yerine bal verdi,

Çok çocuğu olan anaya

Yüzlerce, binlerce para verdi.

⁹ Özellikle 1917'de Rusya'da gerçekleşen Ekim (Bolşevik) Devrimi'nin Türkistan coğrafyasına etkisi. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Koç, Y. ve Cengiz, M. (Ed.). (2018). *100. yılında Sovyet İhtilali ve Türk dünyası*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

*Lenin biziñ babamız,
Oynap-gülcek çağımız,
Partiyamız yaşasın
Berkdir arka dağımız!*

*Lenin bizim atamız,
Oynayıp gülecek çağdayız,
Partimiz yaşasın
Sağlamdır arka dağımız.*

*Çıkdım dağıñ üstüne,
Dogan gördüm dessine,
Leninin eken bağı
Saya salyar üstüme.
Ya da;*

*Çıktım dağın üstüne,
Kardeşimi gördüm hemen,
Lenin'in diktiği ağaç,
Gölge salar üstüme.*

*Ay aydıñdır, yagtıdır,
Gelin-gızlañ yagtıdır,
Azatlıgıñ kanunu
Gelin-gızlañ bagtıdır
(Agayev, 2019, s. 77-79).*

Türkiye Türkçesi

*Ay aydınlıktır, parlaktır,
Gelin kızların vaktidir,
Özgürlüğüñ kanunu
Gelin kızların bahtıdır.*

Sonuç

Mâni ve läle türlerinde genel başlıkları ile verdiğimiz konular dışında insan yaşamıyla ilgili hemen hemen her konu ele alınıp işlenmiştir. Fakat makalenin sınırlılığından dolayı diğer konulara girilmeden bariz aynılık ve farklılıklar üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Şüphesiz ki farklı tarihî süreçlerden geçerek farklı coğrafyalarda yaşamış olan Türkmen Türkleri ve Türkiye Türkleri sadece dil, tarih ve kültür yönünden değil, verilen edebî ürünler ile de birtakım ortaklıklar taşımakta ve bu ortaklıklar günümüzde de devam etmektedir. Bu durum, Türk kültürünün kendini koruduğunu ve hangi coğrafyada olunursa olunsun Türk kültürünün bir bütünlük arz ettiğini göstermektedir. Bunun bir göstergesi olarak ele aldığımız türler ise läle ve mâni olmuştur. Bu iki türün hem yapısal hem de muhteva olarak birçok benzerliğinin tespit edilerek iki farklı coğrafyanın ortak halk ürünü olduğu görülmektedir. Läleli gelinlerin/kızların söylemesi, söylenirken parmaklar vasıtasıyla farklı sesler çıkarılması, bir dönem Türkmenistan'ın içinde bulunduğu siyasi durum gibi özellikler her ne kadar mâniden ayırsa da ortak yönlerinin daha çok olduğu görülür. Bu ürünler eskiye göre azalsa da günümüzde insanlar, läle ve mâni söylemeye devam etmektedir. Çünkü insanoğlu günlük hayatında gördüğü, duyduğu, şahit olduğu olayları yakalayan, hayatın gerçekliğinden sanatsal hakikati alıp bundan ebedî ve edebî büyük eserler yaratabilendir. Bu da Türk ve Türkmen halklarının

hayatında yaşanan olaylara adanmış çok fazla sayıda lüle ve mâninin olduğunu göstermektedir. Bunlara bakarak Türk ve Türkmen halklarının giyimini, kültürü, gelenekleri ve davranışları öğrenilebilir; dahası bir milletin ruhu okunabilir. Bu bağlamda mâni ve lüle türü millî bir özellik taşımaktadır. Çalışmadaki ortak yönleri saptamanın amacı, Türk kültürünün geniş coğrafyalara yayıldığını ve böylelikle edebî ürünlerin azımsanmayacak kadar çok oluşunu ortaya koymaktır. Farklılıklar ise Türk kültürünün zenginliğinin en tabii göstergesidir.

Etik Komite Onayı: Araştırmada etik kurul iznine gere yoktur.

Mali Destek: Araştırma için herhangi bir mali destek alınmadı.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Ethical Committee Approval: Ethical committee approval is not required for this research.

Funding: This research received no external funding.

Conflicts of Interest: The author declares no conflicts of interest in this study.

Kaynakça

- Agayev, A. (2019). *Türkmen halk edebiyatı türleri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme* (Tez No. 588667) [Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi.
- Albayrak, N. (2003). Mâni. *TDV İslam ansiklopedisi* içinde (C 27, s. 571–573). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bayram, A. ve Stoletneya, G. (2006). *Modern Türkçe-Rusça sözlük*. Fono.
- Bice, H. (2005). *Hoca Ahmed Yesevi- Divan-ı Hikmet*. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Boratav, P. N. (1969). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Gerçek.
- Çınar, A. A. (1996). Türkmenistan halk edebiyatı türleri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2, 353-370.
- Devlilioğlu, F. (1996). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat* (13. bs.). Aydın Kitabevi.
- Diñçel, Ö. F. (2003). *Bursa dağ yöresi (Orhaneli-Harmancık-Keles-Büyükorhan)*. Dağ-Der.
- Doğan, K. (2014). *Türk dünyası ansiklopedik Türk halk edebiyatı kavramları ve terimleri sözlüğü (1930 terim)*. Akçağ.
- Hamzayev, M. Y. ve ark. (1962). *Türkmen diliniñ sözlüğü*. Türkmenistan SSR İlimler Akademiyasının Neşriyatı.

- Karabaş, S. (1981). *Bütüncül Türk budunbilimine doğru*. ODTÜ Fen Edebiyat Fakültesi.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. Perşembe Kitapları.
- Kıyasova, G. ve ark. (2016). *Türkmen diliniñ düşündirişli sözlüğü I-II*. Türkmenistanıñ Ilımlar Akademiyası Magtımğulı Adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutı.
- Köprülü, M. F. (1980). *Türk edebiyatı tarihi*. Ötüken.
- Otdıyev, G. ve Atdayeva, N. (2010). *Türkmen halk dörediciligi*. Türkmen Dövlet Neşiryat Gulluğı.
- Özarıslan, M. (2017). *Türk mânilerinden seçmeler*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Pakalın, M. Z. (1946). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü I-III*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Şimşek, E. (2015). Anonim halk şiiri içerisinde mânilerin yeri. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 5, 59-87.
- Tekin, T. ve ark. (1995). *Türkmençe-Türkçe sözlük*. Simurg.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Güncel Türkçe sözlük*.
- Yolcu, M. A. (2011). *Balıkesir 'den derlenen maniler üzerinde bir araştırma* (Tez No. 280617) [Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi.
- (2019, 29 Mayıs). *Medeni miras, Läleler*. Türkmenistanıñ Magtımğulı Adındaki Yaşlar Guramasınıñ Merkezi Geñeşi. <https://yashlar.gov.tm/item/2154>

Extended Summary

Over time, every nation experiences political, economic and cultural changes within itself. Turks have experienced many political and cultural changes throughout history. Many Turkic communities have established different states, as they do today. Although there have been divisions in terms of politics, cultural commonality has always continued to exist. What keeps this culture alive is literary works. The main purpose of our study is to reveal the common and similar aspects among Turkic communities. In this context, the similarities and differences between the literary genre “mâni” and its equivalent in Turkmen literature, “läle”, are tried to be revealed. These two genres have, both structurally and in terms of content, many similarities and differences.

Mâni is a genre of Turkish folk literature. There is no written source that shows exactly when Mâni first appeared. However, it is accepted that it has a very old history in Turkish folk literature. It is a genre derived from the nomadic lifestyle of the Turks in Central Asia and the culture of oral folk literature. There are some researchers who say that mâni is used in Kutadgu Bilig written by Yusuf Has Hacib in the eleventh century. However, there are also views that the word mâni here does not refer to a verse form. Similarly, poems with similar meters are seen in examples of pre-Islamic and post-Islamic Turkish literature, such as Divan-ı Hikmet written by Hoca Ahmet Yesevi in the twelfth century. When we look at the characteristics of mâni, its rhyme scheme is “a-a-x-a”. It usually consists of seven-syllable lines and a single quatrain. In a four-line mâni, the third line is free and the other lines rhyme with each other. The first two lines of the mâni are filler words that are said to complete the form and do not contribute much to the main idea. The third line is a preparation for the main idea. The real feeling and thought is said in the fourth line. In terms of form, mâni is generally divided into four. These are; plain mâni, cut mâni, redundant mâni and double meter mâni. According to their preparation and application, many groups are made such as quatrain (classical) mâni, two-part mâni, free (improvised) mâni, love mâni, nature and environment mâni, daily life mâni, humorous mâni. In addition, mâni is divided into two as melodic and unmelodic according to the way it is sung.

The läle type generally consists of seven-syllable quatrains. At the end of each quatrain, a seven-syllable sound is repeated in the form of “hay le le, hay, le le le”. It is sung with a special melody. It is divided into three groups according to the way the sounds are produced: laryngeal läle, lip läle and chin läle. In laryngeal läle, the fingers are slowly struck on the throat and the sound produced is accompanied by a melodic vibration. In lip läle, the lower lip is touched with the thumb to make the sound vibrate. In chin läle, the thumb is placed under the chin and the other fingers are moved right and left over the lips.

The mâni and läle types are very similar in terms of form. The two types generally consist of quatrains. They are sung in a seven-syllable meter. Another striking feature is that there are rhymes at the beginning of the line. Rhymes at the beginning of the line can consist of a single sound or more than one sound. One of the main differences between the two types is that mâni can be performed

by anyone, regardless of whether they are men or women, while läle is usually performed by brides/girls. Brides can sing this folklore type together or alone. Another difference is the way it is performed. As we mentioned in the introduction, the sound repeated at the end of each stanza of läle in the form of "hay le le, hay, le le le" is produced by hitting the throat, lips or chin with the fingers. Läle is classified accordingly. Mâni is also divided into melodic and non-melodic, but generally classification is made according to their forms and contents. The language is not uniform in both types. What is wanted to be said is expressed briefly and concisely. There is no room for details, long narrations and excessive descriptions. Therefore, there is an intense expression in mâni and läle. Unlike mâni, the musical aspect is more dominant in läle and there is an enthusiastic expression. In terms of themes, both genres are quite rich. In the examination, it was determined that some family concepts were reflected differently. For example, for girls, the noun "sister-in-law", the wife of her brother, is a negative character in mâni. However, the adjective usage "sister-in-law" is a positive character in läle. Another notable issue is that many works in the läle genre were written about the Russian leader Vladimir Ilyic Lenin as a result of the political events experienced by the Turkmen society in the 20th century. As a result, it is seen that the mâni and läle genres are common folk products of two different geographies. The aim of the study is to reveal that Turkish culture has spread to wide geographies and thus there are many literary products.